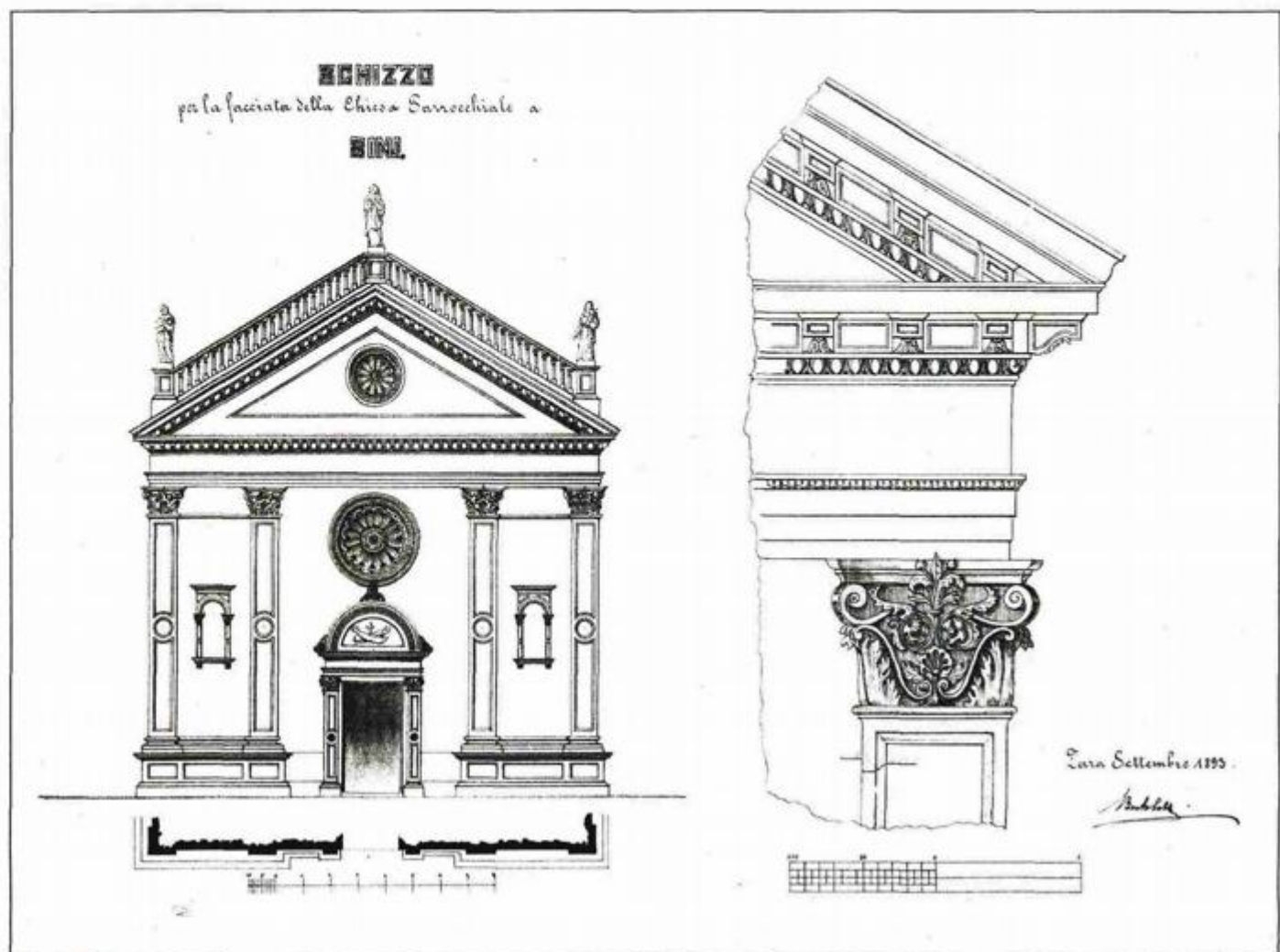

POVIJEST IZGRADNJE SVETIŠTA GOSPE SINJSKE

Blago arhivskih nacрта i duh vremena

U okviru sedmogodišnje pripreme za proslavu 300. obljetnice čudesne obrane Sinja 1715. u srpnju 2012. u klaustru Franjevačkog samostana u Sinju otvorena je trajna Izložba „Svetište Gospe Sinjske na nacrtima iz arhiva Franjevačkog samostana u Sinju“

U sastavu arhiva Franjevačkog samostana Čudotvorne Gospe Sinjske među dokumentima važnim za povijest Sinja i okolice nalazi se i fond nacрта u kojem franjevci još od osnutka samostana pohranjuju i čuvaju crteže i arhitektonske nacрте koji prate izgradnju samostana, crkve, zvonika, gimnazije i sjemeništa u Sinju. U fondu se nalazi gotovo 200 crteža koji su ove godine prvi put u cjelini popisani i katalogizirani u nastojanju da se što bolje zaštite te da se pripreme uvjeti za njihovo buduće korištenje. Najstariji crteži sežu u 1702., dok su najmlađi nastali u zadnjoj četvrtini 20. stoljeća. Između ostalih izradili su ih: Antonio Benoni (1702.), Francesco Melchiori (1720.), Duje Marcocchia (kraj 19. st.), G. B. A. Inchiostrì (1887.), Karlo Beckmann (kraj 19.st.), Karlo Bortolotti (1893.), Bernardo Bernardi (1974.). Osim nacрта koji dokumentiraju povijest izgradnje crkve i samostanskog kompleksa u fondu se nalaze i projekti dijelova samostanskog kompleksa i crkve koji nikada nisu realizirani, a svjedoče o procesu planiranja izgradnje i odabira konačnog projekta za izgradnju te ukazuju na visoku razinu kulture franjevačkih redovnika koji su se za realizaciju svojih planova obraćali istaknutim arhitektima svoga vremena. Kroz inovativnu suradnju znanstvenika Instituta za povijest umjetnosti, restauratora Državnog arhiva u Splitu i vlasnika nacрта Samostana u Sinju nacrti su popisani i dokumentirani te je formiran ukupan katalog nacрта koji se čuvaju u samostanskom arhivu. Crteži su zatim restaurirani, digitalizirani i primjereno pohranjeni u samostanskom arhivu. Budući istraživači ne će morati konzultirati izravno originalni crtež već će dobiti uvid u detaljno izrađenu digitalnu kopiju nacрта bez straha od oštećivanja vrijednog originala. Na ovaj način je znatno produljen vijek trajanja vrijedne arhivske građe što je bio jedan od primarnih ciljeva ove uspješne suradnje - educirati širu publiku o vrijednosti arhivskih nacрта za kulturnu baštinu te sačuvati blago fonda nacрта za buduće naraštaje. Planirano je da izložba bude trajna te se nastojalo izbjeći izlaganje originalnih crteža zbog njihove osjetljivosti i vrijednosti već se pristupilo izradbi

Projekt rekonstrukcije pročelja crkve Gospe Sinjske u neoklasicističkom stilu, Carlo Bortolotti, Zadar, 1893.

plakata na kojima su predočeni nacrti, a uz njih tekst koji objašnjava kontekst njihova nastanka i vrijednosti za rekonstrukciju procesa izgradnje svetišta. Izloženo je ukupno 12 plakata u dijelu novouređenog samostanskog klaustra gdje će trajno biti dostupni svim hodočasniciima i posjetiteljima samostana. Na izložbi su prezentirani i popraćeni tekstom najznačajniji nacrti koji ilustriraju proces izgradnje crkve i samostana u Sinju, njih tridesetak. Uz dosad poznate podatke iz literature o povijesti samostana kroničara fra Ivana Markovića (*Sinj i njegovo slavlje*, 1887.) i fra Josipa Ante Solde, u popratnom tekstu su izneseni i pojedini podatci dosad nepoznati znanstvenoj javnosti pronađeni podrobnim pregledom sačuvanih crteža.

Turbulentni procesi izgradnje

Preko izloženih crteža rekonstruiran je turbulentni proces izgradnje pojedinih dijelova Svetišta Gospe Sinjske: crkve, samostana, zvonika, redovničkog kora te izgled izvornog pročelja crkve. Tijekom nešto više od 300. godina postojanja svetišta ono je više puta bilo znatno oštećeno: netom dovršeno stradalo je u požaru 1715. prilikom glasovitog, zadnjeg osmanskog napada na sinjsku tvrđavu, zatim u razornom potresu 1769. te u eksploziji zračne bombe prilikom savezničkog bombardiranja Sinja 1944. Analiza informacija koje nacrti nude doprinijela je boljem poznavanju povijesti izgradnje svetišta, identificirani su do

sada nepoznati graditelja i arhitekti kojima su se franjevci obraćali za realizaciju svojih projekata te boljem poznavanju povijesnih prilika i kulturnih krugova u kojima je dolazilo do interakcije između redovnika i graditeljskih stručnjaka. S izgradnjom crkve i samostana se započelo 1699. Najstariji crteži koji prate izgradnju su iz 1702. mletačkog inženjera Antonija Benonija te se iz njih zaključuje da se prvo pristupilo izgradnji samostanske crkve. Uz dva nacрта samostana i crkve nepoznatih autora iz početka 18. stoljeća koji svjedoče o premišljanju redovnika o mogućnosti izgradnje samostanskih krila zapadno od crkve, u njenom produžetku, potrebno je spomenuti i nikada realizirani projekt mletačkog inženjera Francesca Melchiorija iz Vicenze iz 1720.

jednokatne zgrade smještene nasuprot samostana, na današnjem gradskom trgu. Prizemlje zgrade razvedeno je trijemom te je vjerojatno bilo namijenjeno trgovačkim radnjama. Zbog razornog potresa u studenom 1769., došlo je do velikog oštećenja crkve. Franjevci su njenu obnovu povjerali majstoru Vincenzu Bisaggu, podrijetlom iz Napulja, koji je prethodno bio zaposlen na dovršetku izgradnje zvonika katedrale u Makarskoj i izgradnji župne crkve u Podgori. Tom prilikom tlocrt crkve je izmijenjen na način da su dvije južne bočne kapele broda srušene, a preostale dvije sa sjeverne strane su pretvorene u skladišta. Godine 1771. je crkva, nakon završene obnove, dobila krov. Izgled obnovljene crkve nakon potresa, bez bočnih kapela, dobro je dokumentiran

Novouređeni samostanski klaustr

na crtežu grada Sinja na početnoj stranici *Katastika* samostanskih posjeda kojeg je za sinjske franjevce izradio splitski mjernik Petar Kurir 1780. U knjizi *Katastika* se, osim Kurirovih nacrti, nalaze i razni crteži samostanskih građevina nepoznatih autora koje su redovnici tijekom vremena brižno prilagali postojećoj građi.

Povijest zvonika

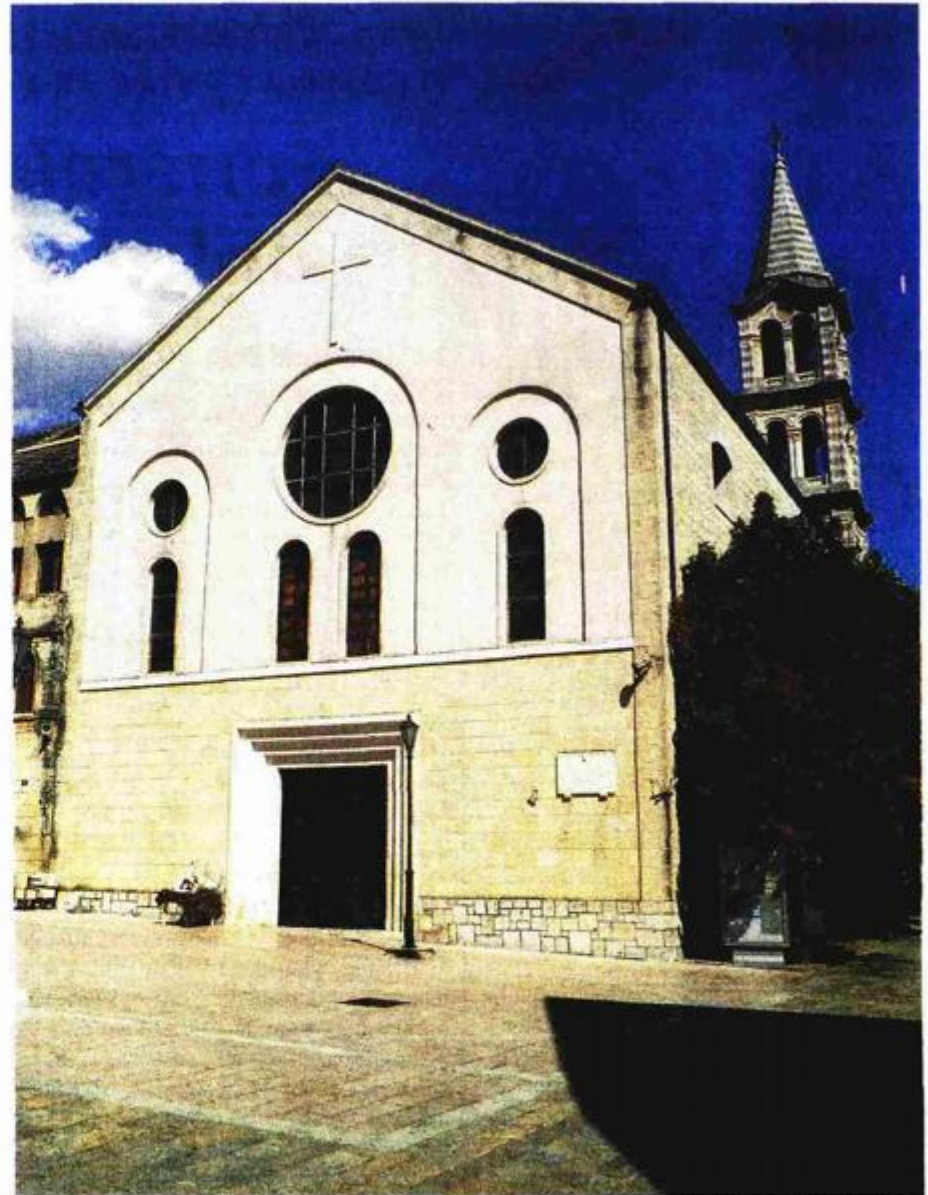
Izloženi su i do sada nepoznati crteži koji prate izgradnju zvonika svetišta. Iako je 1775. sa sjeverne strane apside izgrađen mali zvonik, krajem 19. stoljeća javila se potreba za izgradnjom pravog zvonika. Franjevci su se za izradbu projekta zvonika obratili raznim arhitektima koji su izradili nekoliko prijedloga izgleda novog zvonika, međutim u konačnici je zvonik izgrađen prema projektu građevnog savjetnika Bortolottija i inženjera Grazija iz Zadra.

Kamen temeljac novog zvonika postavljen je 1896. Radove na izgradnji je vodio majstor Antun Matzenik, rodom iz Zadra, a nadzirao ih je nadinženjer Karlo Ćićin. Nakon duljeg prekida, gradnja zvonika je dovršena 1926. Istodobno s planiranjem izgradnje zvonika pristupilo se i produbljivanju glavne apside svetišta koje je bilo neophodno nakon postavljanja novog, mramornog oltara u glavnu apsidu crkve 1876. Iako je splitski inženjer G.B.A. Inchiostri 1887. izradio dva prijedloga, novi redovnički kor je izgrađen prema projektu inženjera Bortolotti i Grazia

iz 1888. Majstor Antonio Matzenik pobrinuo se i za realizaciju ovog projekta. "Prigovaralo se jošte da onakov liep zvonik bit će u opreci s pročeljem crkve, koje je odveć jednostavno." (Fra Ivan Marković, *Sinj i njegovo slavlje*, 1898., 81). Premda su u arhivu sinjskog samostana sačuvana dva nacrti s kraja 19. stoljeća koja svjedoče o volji franjevaca da izmijene i moderniziranju izgled glavnog pročelja samostanske crkve te ga usklade s izgledom novog zvonika, tijekom 19. stoljeća crkveno pročelje ipak nije pretrpjelo značajnijih intervencija koje bi trajno promijenile njegov izgled. Franjevci su se za izradbu projekta rekonstrukcije crkvenog pročelja obratili splitskom inženjeru Karlu Beckmannu koji 1862. predlaže rekonstrukciju pročelja u neoromaničkom stilu i Carlu Bortolottiju koji je u rujnu 1893. u Zadru izradio idejni projekt rekonstrukcije pročelja u neoklasicističkom stilu.

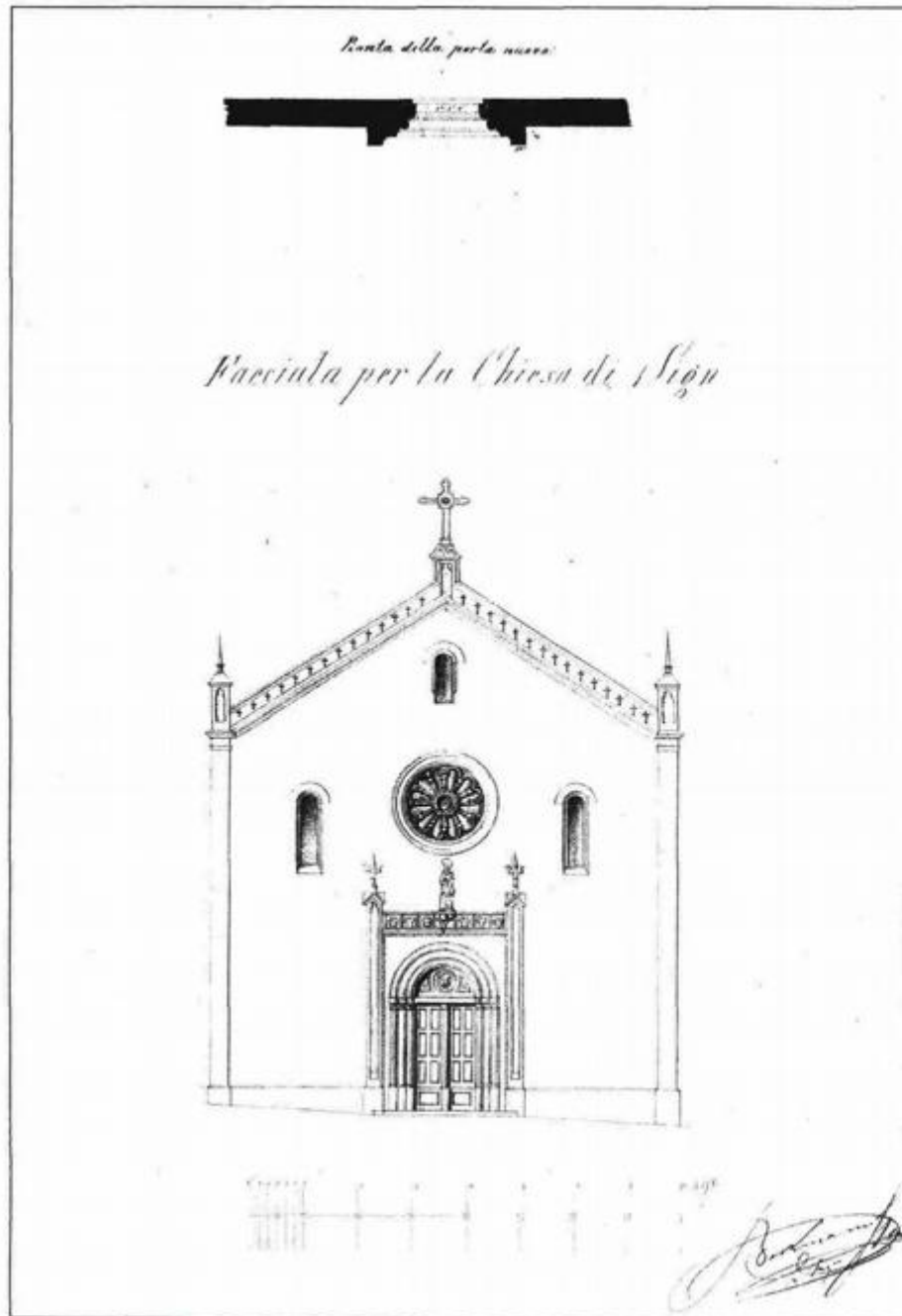
Kobna 1944.

Crkveno pročelje izgrađeno u 18. stoljeću gotovo je u potpunosti razoreno 11. rujna 1944. prilikom eksplozije savezničke zračne bombe koja je pala kroz krov crkve. Fotografije sačuvane u samostanskom arhivu, nastale neposredno nakon oštećenja, pokazuju da je u eksploziji najviše oštećeno upravo pročelje crkve i krovnište lađe iznad njega. Razoreni dijelovi pročelja i krovništa crkve su ubrzo, u jesen 1945., razgrađeni i uklonjeni, te

Crkva Gospe Sinjske danas

Projekt rekonstrukcije pročelja crkve Gospe Sinjske u neoromaničkom stilu, Karlo Beckmann, 1862.

je nastala šteta sanirana privremenom drvenom konstrukcijom. Suvremeno pročelje franjevačke crkve u Sinju izgrađeno je 1953., nakon što je prethodno pročelje gotovo u potpunosti uništeno eksplozijom zračne bombe. Franjevci se pritom nisu odlučili na identičnu rekonstrukciju izvornog pročelja, već su odabrali novi projekt.

Izložba svjedoči o procesu planiranja izgradnje i odabira konačnog projekta za izgradnju te pokazuje visoku razinu kulture franjevačkih redovnika

Izradbu projekta novog pročelja povjerili su tehničaru Mati Dragičeviću, dok je izvođač radova bio majstor Luka Šušnjara iz obližnjeg sela Jasensko. U samostanskom arhivu pohranjena su tri crteža pročelja iz iste godine koja svjedoče o procesu gradnje novog pročelja. Sva tri nacrti datirana su u 1953. i potpisuje ih tehničar Mate Dragičević. Radovi usmjereni prema konačnom uređenju crkve i njene neposredne okolice nastavljeni su 1975. i 1976. prema projektu arhitekta Bernarda Bernardija iz Zagreba, a neposredno nakon otvorenja ove izložbe ureden i prostor samostanskog klaustra u formama kakav je bio predviđen još na najstarijem sačuvanom nacrtu inženjera Benonija iz 1702. sto pokazuje da neumorni rad franjevaca na uređenju svetišta nikad ne staje.

Uspješna suradnja

Izložba je tek dio većeg projekta suradnje između Instituta za povijest umjetnosti, Franjevačkog samostana

u Sinju i Državnog arhiva u Splitu u sastavu kojeg je do sada realizirano: katalog svih crteža u Fondu nacrti samostana u Sinju čija je autorica dr. sc. Darka Bilić; restauracija crteža u Državnom arhivu u Splitu, te trajna izložba „Svetište Gospe Sinjske na nacrtima iz Arhiva franjevačkog samostana u Sinju”. Namjera je u sastavu spomenutog projekta između Instituta, Arhiva i Samostana publicirati likovnu monografiju *Svetište Gospe Sinjske na nacrtima iz arhiva Franjevačkog samostana u Sinju* za koju se trenutno traže financijska sredstva, a namjera je izdavača da se gotova monografija predstavi javnosti u drugoj polovini iduće, 2013. Publikacijom monografije *Svetište Gospe Sinjske na nacrtima iz arhiva Franjevačkog samostana u Sinju* namjera je objelodaniti rezultate nadasve uspješne suradnje Instituta za povijest umjetnosti - Centra "Cvito Fisković", Samostana Čudotvorne Gospe Sinjske i Državnog arhiva u Splitu na valorizaciji, obnovi i zaštiti fonda nacrti u arhivu Franjevačkog samostana u Sinju koja se može primijeniti i na druge zbirke. Monografija će biti namijenjena širokoj publici koja obuhvaća znanstvenike (povjesničare, povjesničare umjetnosti i povjesničare arhitekture), konzervatore i arhiviste te građane Sinja i veliki broj posjetitelja, odnosno hodočasnika svetišta.

Namjera je publicirati opsežni arhivski materijal dosad nepoznat javnosti te će navedeno djelo zasigurno privući zasluženu pozornost znanstvene javnosti, a istodobno će educirati širu publiku o vrijednosti arhivske dokumentacije za valorizaciju i očuvanje kulturne baštine.

(hs)